

УДК 37.091.12.011.3-051:377
UDK 37.091.12.011.3-051:377
DOI: 10.31475/ped.dys.2018.25.04

НАТАЛІЯ СИСКО,

*кандидат психологічних наук, докторант
(Україна, Київ, Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
вул. Максима Берлінського, 9)*

NATALIIA SYSKO,

*candidate of psychological sciences, postdoctoral student
(Ukraine, Kyiv, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and
Adult Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
Maksym Berlynskyi str., 9)*

ORCID: 0000-0001-7665-8325

Професійний розвиток викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти: андрагогічний аспект

Professional Development of Teachers Which Work in Professional (Vocational) Education Institution: Andragogical Aspect

У статті автором констатовано, що у процесі професійного розвитку та підвищення кваліфікації викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти має враховуватись специфіка навчання дорослої особистості, яка базується на андрагогічних принципах. Зазначено, що професійно-педагогічна компетентність досягається шляхом неперервного професійного розвитку упродовж усієї кар'єри педагога. Виокремлено характеристики професійного розвитку педагогів. Зосереджено увагу на специфіці процесу навчання дорослих. Висвітлено принципи навчання дорослих. Зазначено про необхідність уведення у Класифікатор професій професії та забезпечення підготовки у закладах вищої освіти педагогів для навчання саме «дорослих» учнів, андрагогів. Наголошено, що навчання педагогів буде успішним за умови набуття андрагогічної компетентності особами, залученими до професійного розвитку викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: професійний розвиток, професійно-педагогічна компетентність, викладач, заклад професійної (професійно-технічної) освіти, андрагогіка, принципи.

The author states that in the process of professional development and improvement of teachers' professional skills which work in professional (vocational) education institutions it is necessary to take into account the specifics of adult education, which is based on the andragogical principles. Dependence of qualitative preparation of the student on the teacher's professional and pedagogical competence is noted. It is noted that professional and pedagogical competence is achieved through continuous professional development during the entire career of a teacher. The approved normative legal documents regulating the education of adults are presented. The theoretical analysis of scientific works of foreign and native scientists is carried out. The characteristics of teachers' professional development are singled out. The focus is on the specifics of the adult learning process. The principles of adult education are highlighted. Attention is drawn to the need to take account of the specific training of adult personality in the process of professional development for teachers and professional (vocational) education. The necessity of formation of motivation for teachers to professional self-realization, increase of professional-pedagogical competence, development of professionally important qualities, professional reflection, career forecasting was noted. The necessity of introducing into the Classifier profession and providing of training in higher education institutions of teachers for the training of «adults» of students and androgens is emphasized. It was emphasized that the teaching of teachers will be successful provided that they acquire andragogical competence by those involved in the teachers' professional development of professional (vocational) education institutions.

Key words: professional development, professional-pedagogical competence, teacher, institution of professional (vocational) education, andragogy, principles.

Вступ / Introduction. Сучасний світовий соціально-економічний розвиток характеризується стрімким нарощуванням нових знань, поширенням наукомісткого та високотехнологічного виробництва, посиленням інтелектуалізації праці. Це зумовлює гостру потребу в підготовці кваліфікованих працівників для різних галузей виробництва. Процеси всесвітньої економічної,

політичної, культурної інтеграції та інформатизації суспільства окреслюють виклики освітній системі України, яка виконує соціально-економічну функцію, вимагають від неї випереджувального та прогнозованого розвитку.

У рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (2006) визначено основні компетенції, які необхідні всім громадянам для особистої реалізації та розвитку, активного громадянського життя, соціальної єдності та можливості працевлаштування: спілкування рідною та іноземними мовами; знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки; навички роботи з цифровими носіями; навчання заради здобуття знань; соціальні та громадянські навички; ініціативність та практичність; обізнаність та самовираження у сфері культури. Еталонними рамками, важливими для вищезазначених компетенцій, визначено: критичне мислення, творчість, ініціативність, вміння вирішувати проблеми, оцінка ризику, вміння приймати рішення та вміння конструктивно керувати емоціями.

Нові виклики часу, як відзначає В. Кремень, породжують необхідність якісно іншої системи освіти, глобальною тенденцією якої є справжній людиноцентризм і реальна демократизація (Кремень В, 2009).

З 2017 р. Міністерством освіти і науки України розпочато реформаторські зміни: ухвалено новий Закон «Про освіту», який регулює основні засади освітньої системи, Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Концепцію розвитку педагогічної освіти, Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, розпочато проект «Нова українська школа». Відбуваються громадські обговорення важливих законопроектів «Про професійну (професійно-технічну) освіту» і «Про освіту дорослих», Концепції реалізації державної політики у сфері професійної освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року.

Нинішнє цивілізоване суспільство – це суспільство знань, і тому парадигма «освіта впродовж життя» стала життєвою необхідністю. Важливою є думка Е. Тоффлера, який стверджував, що «безграмотними у ХХІ ст. будуть не ті, хто не вміє читати і писати, а ті, хто не вміє вчитися, розучуватися і переучуватися».

Необхідно відзначити, що вперше у Законі України «Про освіту» (2017) приділено увагу освіті дорослих (стаття 18). У законодавчому документі наголошено, що освіта дорослих є складовою освіти впродовж життя, яка спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки.

Складниками освіти дорослих визначено: післядипломну освіту; професійне навчання працівника; курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток та будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою. Забезпечено реалізацію права особи на освіту, вільний вибір закладу освіти, видів, форм і темпу її здобуття.

Для нашого наукового дослідження представляє інтерес тлумачення поняття «безперервний професійний розвиток», наведене у Законі України «Про освіту». Це безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності.

Отже, варто наголосити, що: *по-перше*, усе більшого значення набувають питання професійного розвитку викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О); актуалізується необхідність їх постійного і результативного навчання, підвищення професійно-педагогічної компетентності, активного включення у процес неперервного професійного розвитку. Необхідно також відзначити, що є чітка залежність розвитку учня, майбутнього висококваліфікованого робітника, його професійної компетентності від професійно-педагогічної компетентності викладача, яка досягається шляхом неперервного професійного розвитку упродовж усієї кар'єри педагога; *по-друге*, згідно з віковою психологією, вікова категорія викладачів – це дорослі особистості, і тому процес їх навчання та підвищення кваліфікації має базуватись на андрагогічних засадах.

Відомо, що на етапі дорослості для особистості стає актуальною потреба професійного становлення і професійного розвитку. Дослідниця Л. Лук'янова зазначає, що стан дорослості характеризується комплексом біологічних і соціальних показників: хронологічний вік, що настає за дитинством і юністю, психофізіологічна зрілість, соціальна зрілість, повна громадянська дієздатність, економічна самостійність і залучення до сфери професійної (оплачуваної) праці (Лук'янова Л., 2010).

Дорослою, наголошує Л. Лук'янова, можна вважати людину, яка досягла фізіологічної, психологічної і соціальної зрілості, набула певного життєвого досвіду, має зрілий рівень самосвідомості, що постійно зростає, виконує ролі, традиційно закріплені за дорослими людьми, здатна взяти на себе відповідальність за своє життя (соціальне, моральне), поведінку, надає виважені оцінки власних можливостей та вчинків, їй притаманне усвідомлення власної дорослості (Лук'янова Л., 2010).

Мета та завдання / Aim and Tasks. Мета та завдання статті полягають у висвітленні андрагогічних аспектів професійного розвитку викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Методи / Methods. Для досягнення поставленої мети було використано основний метод дослідження – теоретичний аналіз наукових робіт іноземних і вітчизняних науковців.

Результати / Results. Термін «андрагогіка», який утворено за аналогією з терміном «педагогіка» від грец. *άνηρ* (*άνδρoς*) – дорослий, чоловік і грец. *αγωγή* – вести, був введений німецьким істориком педагогіки А. Каппом у 1833 р. в книзі «Platon's Erziehungslehre, als Pädagogik für die Einzelnen und als Staatspädagogik» для визначення особливого розділу педагогіки, який займається навчанням дорослих.

Андрагогіка, як самостійна наука, починає стверджуватись з моменту виходу у 1970 р. фундаментальної наукової праці видатного американського теоретика і практика освіти дорослих М. Ноулза «Сучасна практика освіти», хоча початок вивчення проблеми освіти дорослих було покладено ще раніше Е. Торндайком, який показав принципово іншу можливість навчання дорослих на відміну від дітей. Е. Ліндерман сформулював основні гіпотези щодо дорослих, які беруть участь у навчанні.

Вагомо вплинула на розвиток андрагогіки психологічна наука: концепція несвідомого та його роль у детермінації поведінки дорослого (З. Фрейд); період зрілості у житті дорослої людини та роль Я-образу в розвитку особистості та навчанні (Е. Еріксон); розуміння в організації процесу навчання та визнання провідної ролі того, хто навчається (К. Роджерс, А. Маслоу).

На цей час андрагогічному підходу в освіті присвячено низка наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених. Різні аспекти освіти дорослих вивчали як українські дослідники (О. Аніщенко, О. Баніт, Н. Бідюк, С. Болтівець, О. Волярська, Л. Даниленко, Т. Десятов, Л. Лук'янова, Б. Матвієнко, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Олійник, Н. Протасова, В. Радкевич, С. Саган, В. Сидоренко, Л. Сігаєва, Т. Сорочан та ін.), так і зарубіжні науковці (С. Аймел, С. Брукфілд, В. Вонг, П. Джарвіс, Дж. Дрейпер, В. Дрейв, Б. Гріссом, П. Крентон, Е. Ліндеман, М. Ноулз, М. Ньюмен, Ф. Пьоггелер, А. Роджерс, Л. Сарбо, Р. Сміта, Л. Турос, П. Фрейре та ін.).

На початку педагогічної діяльності у молодого викладача відбувається удосконалення професійних якостей, оволодіння загальними і спеціальними компетентностями. На етапі професійної адаптації важливу функцію відіграє така форма неформальної освіти як наставництво. Викладач починає активно «включатись» у процес неперервного професійного розвитку.

Неперервний професійний розвиток викладача ЗП(ПТ)О спрямовується на систематичне поповнення знань, умінь і навичок педагогічної діяльності упродовж професійної кар'єри, його інтелектуального, культурного і духовного розвитку, удосконалення професійно-педагогічної компетентності та стає головною детермінантою успішного навчання учнів.

Професійний розвиток викладача, підвищення кваліфікації необхідно забезпечувати у межах парадигми практичної андрагогіки. Технології професійного розвитку педагогів мають бути доцільно відібраними та структурованими, у практико-орієнтовній системі учіння дорослого з урахуванням ціннісно-цільових орієнтирів (Сорочан Т. & Скрипник М., 2016).

Нам імпонує дефініція «професійний розвиток», яке пропонує О. Аніщенко, – це «неперервний процес, який ґрунтується на концептуальних ідеях неперервності, відкритості, партисипативності, випереджувального розвитку та спрямований на задоволення суспільних, корпоративних та індивідуальних освітніх потреб фахівців і передбачає набуття працівниками нових компетенцій, знань, умінь і навичок через професійне навчання, підвищення кваліфікації та кар'єрне зростання, що сприяє загальному, інтелектуальному та професійному розвитку, розширює ерудицію й підвищує конкурентоспроможність на ринку праці» (Аніщенко О., 2016).

Дослідницею О. Волярською виокремлено такі характеристики професійного розвитку педагогів:

- 1) професійний розвиток базується на конструктивізмі, тому педагоги виступають суб'єктами активного навчання;
- 2) професійний розвиток є постійно діючим процесом, тому що педагог постійно навчається;
- 3) професійний розвиток нерозривно пов'язаний з освітніми реформами, тому що він є процесом формування суспільної культури;

4) педагоги відчують себе рефлексивними практиками, які входять у професію з певною теоретичною базою професійної інформації, а в системі післядипломної педагогічної освіти вони ще набувають нового професійного досвіду;

5) професійний розвиток педагогів реалізується в процесі співробітництва у межах країни і в процесі міжнародного освітнього простору (Волярська О., 2016).

Обговорення / Discussion. Водночас ще у 70-х рр. ХХ ст. М. Ноулз вказував на найбільш вагомій відмінності в моделях навчання педагогічній і андрагогічній, які викладені за дванадцятьма позиціями: самоусвідомлення того, хто навчається; досвід того, хто навчається; готовність до навчання; застосування набутих знань; орієнтація у навчанні; психологічний клімат у навчанні; планування навчального процесу; визначення потреб навчання; формулювання цілей навчання; проектування навчального процесу; навчальна діяльність; оцінювання результатів навчання (Ноулз М., 1970).

Також важливим для нашого наукового дослідження є комплекс принципів, які було визначено М. Ноулзом. Вчений зауважує, що для успішної організації навчання дорослих людей необхідно: розкривати перед дорослими учнями перспективність індивідуального розвитку і самовдосконалення; допомагати їм усвідомити власний інтерес і очікування від навчання; встановлювати зв'язок між життєвими проблемами та можливостями навчання (нова робота, народження дитини та ін.); звертатися до слухачів як до особистостей із великим багажем життєвого досвіду; заохочувати атмосферу довіри і взаємодопомоги у навчальній групі; викладач має зайняти рівну позицію зі слухачами щодо відкриття для себе нових знань; всіляко підтримувати активний інтерес і мотивацію до навчання; уміти працювати на тому рівні, на якому знаходяться слухачі; допомагати поєднувати нові знання з наявними практичним досвідом слухачів; формувати звичку контролю над власним розвитком у навчальному процесі; для ефективності навчальних модулів слухачі повинні мати можливість застосувати знання у професійній діяльності або в житті; дидактичний матеріал має концентруватися на чітких та конкретних завданнях, а не на певній узагальненій темі (Ноулз М., 1970).

Український вчений С. Гончаренко також наголошував на специфіці процесу навчання дорослих і виділяв фактори, що її визначають:

1. Зміщення акцентів з передачі знань у змісті освіти на забезпечення умов, необхідних для оволодіння способами самостійної взаємодії з різними аспектами реальності (пошук необхідних знань, створення програм самоосвіти, професійного розвитку тощо).

2. Поступове «зняття» викладання як однієї із складових процесу навчання і перехід суб'єкта андрагогічного процесу в «режим саморозвитку».

3. Моделювання «стиснутих часових рамок» проходження кожної «навчальної» ролі у процесі формування характеру пізнавальної діяльності.

4. Практико-орієнтований характер навчального процесу.

5. Орієнтація навчального процесу на задоволення потреби дорослих учнів у професійному і неформальному спілкуванні (Гончаренко С., 2009).

В. Базелюк привертає увагу до таких сутнісних характеристик професійної компетентності як істотного чинника освіти дорослих:

– ефективне використання здібностей дорослих, що дозволяє здійснювати професійну підготовку і діяльність відповідно до вимог займаної посади;

– оволодіння необхідними знаннями, вміннями і здібностями при одночасній самостійності та гнучкості під час вирішення актуальних професійних проблем;

– оптимальне поєднання знань, суб'єктного досвіду і установок, для ефективного виконання професійних завдань;

– набуття досвіду самостійного вирішення пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних та інших проблем;

– формування досвіду швидко і гнучко реагувати на динаміку обставин і середовища;

– формування здатності виконувати роботу з високим ступенем мобілізації, самоуправління, саморегулювання, саморефлексії, самооцінки;

– формування досвіду оцінювання рівнів власної професійної компетентності і компетентності інших за чітко визначеними критеріями і показниками (Базелюк В., 2017).

Авторкою Концепції освіти дорослих в Україні Л. Лук'яною розроблено такі принципи навчання дорослих:

– визнання права на освіту як одного із провідних фундаментальних прав людини у будь-якому віці;

– орієнтація на загальнолюдські цінності та ідеали гуманізму;

– перативне й максимальне забезпечення освітніх потреб як суспільства загалом, так і окремого громадянина;

- системність в особистісному і професійному розвитку;
- доступність, безперервність і наступність освіти; визнання результатів попереднього навчання; взаємодія і партнерство державних органів, недержавних і громадських організацій у забезпеченні розвитку освіти дорослих;
- урахування особливостей культурно-освітніх потреб різних категорій дорослого населення;
- відповідність державним вимогам та освітнім стандартам (Лук'янова Л., 2011).

Оскільки викладачі ЗП(ПТ)О виявляють відповідальне ставлення до власного професійного розвитку, мають різний життєвий і професійний досвід, рівень професійно-педагогічної компетентності, при організації їх навчання важливим є врахування андрагогічних принципів, які були сформульовані С. Змейовим:

1. Пріоритет самостійного навчання.
2. Принцип спільної діяльності передбачає спільну діяльність тих, хто навчається, з тими, хто навчає, а також з іншими учасниками щодо планування, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання.
3. Принцип опори на досвід того, хто навчається. Згідно з цим принципом життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід того, хто навчається, використовується як одне з джерел навчання самого учня і його товаришів.
4. Індивідуалізація навчання. Відповідно до цього принципу кожен, хто навчається, спільно з тим, хто навчає, а в деяких випадках і з іншими учнями, створює індивідуальну програму навчання, що орієнтована на конкретні освітні потреби і цілі навчання та враховує досвід, рівень підготовки, психофізіологічні, когнітивні особливості того, хто навчається.
5. Системність навчання. Цей принцип передбачає дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і оцінювання результатів навчання.
6. Контекстність навчання. Відповідно до цього принципу навчання спрямоване на конкретні, життєво важливі для дорослого цілі, орієнтоване на виконання ним соціальних ролей або вдосконалення особистості, будується з урахуванням професійної, соціальної, побутової діяльності того, хто навчається, його просторових, часових, професійних, побутових факторів або умов.
7. Принцип актуалізації результатів навчання передбачає невідкладне застосування на практиці набутих дорослим учнем знань, умінь, навичок, якостей.
8. Принцип елективності навчання передбачає надання тому, хто навчається, певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання, а також тих, хто з ним навчається.
9. Принцип розвитку освітніх потреб. За цим принципом оцінювання результатів навчання здійснюється, по-перше, шляхом виявлення реального ступеня засвоєння навчального матеріалу і визначення тих матеріалів, без засвоєння яких неможливе досягнення поставленої мети навчання; по-друге, процес навчання будується за цілями формування у тих, хто навчається, нових освітніх потреб, конкретизація яких здійснюється після досягнення певної цілі навчання.
10. Принцип усвідомленості навчання означає усвідомлення тим, хто навчається, і тим, хто навчає, всіх параметрів процесу навчання і своїх дій щодо організації процесу навчання (Змейов С., 2003).

Необхідно відмітити, ці принципи зреалізуються на усіх етапах професійного розвитку та підвищення кваліфікації викладачів системи професійної (професійно-технічної) освіти, які впроваджуються Науково-методичним центром професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області. Саме діагностичний підхід дозволяє з'ясувати професійний досвід викладача, визначати рівень розвитку професійно-педагогічної компетентності, пріоритети та об'єкти вивчення, обирати найбільш актуальний зміст навчання, оптимальні методи і форми навчання, відпрацьовувати механізми взаємодії зі слухачем.

Провідними стають гнучкі підходи до неперервного професійного розвитку у навчанні дорослих, засновані на спільнотах практики (communities of practice), онлайн-навчанні (online learning) і взаємному навчанні (peer learning), а також для підтримки і підготовки викладачів до використання ефективних та інноваційних методів навчання (Дяченко Л. & Марусинець М. & Пазюра Н. & Постригач Н. & Пилинський Я., 2016).

При роботі з педагогічними працівниками в рамках як курсового підвищення кваліфікації, так і в методичній роботі регіонального рівня, на рівні навчального закладу особлива увага приділяється розвитку у викладачів позитивної мотивації до професійної діяльності; прагнення до підвищення професійно-педагогічної компетентності, професійної самореалізації; розвитку професійно важливих якостей; формуванню адекватної Я-концепції та об'єктивної професійної самооцінки; розширенню професійних можливостей і прогнозуванню кар'єрного зростання; розвитку професійної рефлексії, адекватної оцінки професійного досвіду.

Отже, професійний розвиток викладачів ЗП(ПТ)О та підвищення їх кваліфікації засобами формальної, неформальної та інформальної освіти має відбуватись з урахуванням андрагогічних принципів. На часі актуалізувалась проблема, яка потребує вирішення на державному рівні – це уведення в Класифікатор професій та забезпечення підготовки у закладах вищої освіти педагогів для навчання саме «дорослих» учнів, андрагогів.

Актуальним для нашого дослідження є визначення, запропоноване Л. Лук'яною: «андрагог – це фахівець, який професійно займається організацією навчання дорослих; консультує, є співавтором індивідуальної програми навчання, проте у своїй професійній діяльності поєднує й інші функції, виконуючи при цьому різні соціальні ролі. Зокрема, надає допомогу у відновленні мотивації до навчальної і професійної діяльності, володіє змістом як андрагогічної, так і професійної діяльності тих, хто навчається, а також методологією андрагогічного супроводу самоосвіти дорослих. Андрагог працює з дорослими у різних напрямках формальної, неформальної, інформальної освіти, «веде» його не тільки до розв'язання конкретних завдань, але й до критичного осмислення реальності, свідомого розширення партнерських зв'язків у цивілізованому суспільстві, діалогу цінностей і культур світового освітнього простору, до толерантності і «конституційного патріотизму» (Лук'янова Л., 2013).

Ми погоджуємось з позицією дослідника С. Вершловського, який зауважує, що андрагог виконує три ролі:

– «лікаря-психотерапевта», який надає допомогу у поновленні мотивації до навчальної і професійної діяльності, знижує рівень тривожності суб'єктів навчання;

– «експерта», який володіє змістом як андрагогічної, так і професійної діяльності тих, хто навчається;

– «консультанта», який володіє методологією андрагогічного супроводу процесу самоосвіти дорослих (цільове підвищення кваліфікації, випереджувальне навчання основам науково-дослідницької роботи, допомога у створенні проектів професійного і особистісного розвитку (Вершловський С., 2002).

Можна впевнено стверджувати, що методисти навчальних закладів, викладачі, які здійснюють підвищення кваліфікації та ті педагоги, які долучаються до наставництва молодих викладачів у період їх професійної адаптації і професійного становлення, потребують у своїй діяльності врахування андрагогічних засад професійного розвитку викладача. Актуалізується набуття ними андрагогічної компетентності, оскільки зrealizovuyuchi функцію фасілітації, здійснюючи консультативну допомогу, яка ґрунтується на партнерських стосунках, вони сприяють професійному розвитку та самореалізації колег.

Висновки / Conclusions. Можемо дійти висновку, що у процесі професійного розвитку та підвищення кваліфікації викладачів ЗП(ПТ)О має враховуватись специфіка навчання дорослої особистості, яка базується на андрагогічних принципах. Навчання педагогів буде успішним за умови набуття андрагогічної компетентності осіб, залучених до професійного розвитку викладачів ЗП(ПТ)О. Набуття цієї компетентності потребує спеціально організованого навчання.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Аніщенко, О. В., Баніт, О. В., Василенко, О. В., Волярська, О. С., Дорошенко, Н. І., Зінченко, С. В. і Сігаєва, Л. Є. (2016). *Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика*. Київ: ІПООД НАПН України. Взято з http://ipood.com.ua/data/NDR/Andragogika/2016_Monograph_andragogy.pdf (дата звернення 15.09.2018) / Anishchenko, O. V., Banit, O. V., Vasylenko, O. V., Voliarska, O. S., Doroshenko, N. I., Zinchenko, S. V., & Sihaieva, L. Ye. (2016). *Osobystynsiyi i profesiyni rozvytok doroslykh: teoriia i praktyka* [Personal and Professional Development of Adults: Theory and Practice]. Kyiv: IPOOD NAPN Ukrainy. Retrieved from http://ipood.com.ua/data/NDR/Andragogika/2016_Monograph_andragogy.pdf (last accessed 15.09.2018) [in Ukrainian].

2. Василюк, А. і Стоговський, А. (Ред.). (2017). *Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози* [кол. моногр.]. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. / Vasyliuk, A. & Stohovskyi, A. (Red.). (2017). *Osvita doroslykh u perspektyvi zmin: innovatsii, tekhnolohii, prohnozy* [Adult education in the perspective of change: innovations, technologies, forecasts]. [collective monograph]. Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M. [in Ukrainian].

3. Вершловский, С.Г. (2002). От педагогики к андрагогике. *Университетский вестник*, 1, 33–36 / Verzhlovskij, S.G. (2002) Ot pedagogiki k andragogike. [From pedagogy to andragogy]. *Universitetskij vestnik*, 1, 33–36 [in Russian].

4. Гончаренко, С. (2009) Дидактичні аспекти освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1, 66–71. / Honcharenko, S. (2009) Dydaktychni aspekty osvity doroslykh [Didactic aspects of adult education]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 1, 66–71 [in Ukrainian].

5. Дяченко, Л. М., Марусинець, М. М., Пазюра, Н. В., Постригач, Н. О. і Пилинський, Я. М. (2016). *Тенденції професійного розвитку вчителів у країнах Європейського Союзу і Сполучених Штатах Америки*. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України / Diachenko, L. M., Marusynets, M. M.,

Paziura, N. V., Postryhach, N. O. & Pylynskyi, Ya. M. (2016). *Tendentsii profesiinoho rozvytku vchyteliv u krainakh Yevropeiskoho Soiuzu i Spoluchenykh Shtatakh Ameryky* [Trends in the professional development of teachers in the countries of the European Union and the United States of America]. Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy [in Ukrainian].

6. Змеєв, С. І. (2003). *Андрогогіка: Основи теорії та технології навчання дорослих*. Москва: ПЕР СЭ / Zmeyov, S. I. (2003). *Andragogika: Osnovy teorii i tekhnologii obucheniya vzroslykh* [Andragogics: The Basics of Adult Theory and Technology]. Moskva: PER SE' [in Russian].

7. Кремень, В. Г. (Ред.). (2009). *Біла книга національної освіти України*. Київ: Академія педагогічних наук України. Взято з <http://www.ukraine3000.org.ua/img/forall/APN.pdf> (дата звернення 10.10.2018) / Kremen, V. H. (Red.). (2009). *Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy* [The White Book of National Education of Ukraine]. Kyiv: Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy. Retrieved from <http://www.ukraine3000.org.ua/img/forall/APN.pdf> (last accessed 10.10.2018) [in Ukrainian].

8. Лук'янова, Л. Б. (2010). Дорослість як базова категорія андрогогіки. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. Взято з http://ipood.com.ua/data/Naukovi_VYDANNIA/Adult_Education/ARHIV/2010_2.pdf (дата звернення 12.10.2018) / Lukianova, L. B. (2010). Doroslist yak bazova katehoriia andrahohiky [Adolescence as the basic category of androgology]. *Osvitadoroslykh: teoriia, dosvid, perspektivy*, 2. Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M. Retrieved from http://ipood.com.ua/data/Naukovi_VYDANNIA/Adult_Education/ARHIV/2010_2.pdf (last accessed 12.10.2018) [in Ukrainian].

9. Лук'янова, Л. Б. (2011). *Концепція освіти дорослих в Україні*. Ніжин: ПП Лисенко М.М. / Lukianova, L. B. (2011). *Kontsepsiia osvity doroslykh v Ukraini* [The concept of adult education in Ukraine]. Nizhyn: PP Lysenko M.M. [in Ukrainian].

10. Лук'янова, Л. Б. (2013). Зміст інтегрально-рольової позиції педагога-андрагога у зарубіжній науковій думці. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 7, 257–266. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_7_29 (дата звернення 22.10.2018) / Lukianova, L. B. (2013). Zmist intehralno-rolovoi pozytsii pedahoha-andrahoha u zarubizhnii naukovi dumtsi [Content of the integral-role role of the teacher-andragog in the foreign scientific thought]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektivy*, 7, 257–266. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_7_29 (last accessed 22.10.2018) [in Ukrainian].

11. Ноулз, М. (1970). *Современная практика образования взрослых. Андрогогіка против педагогіки*. Москва: Педагогіка / Noulz, M. (1970). *Sovremennaya praktika obrazovaniya vzroslykh. Andragogika protiv pedagogiki* [Contemporary adult education practice. Andragogica against pedagogy]. Moscow: Pedagogika [in Russian].

12. *Про освіту*. № 2145-VIII. (2017). Взято з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 20.10.2018) / *Pro osvitu* [About Education]. № 2145-VIII. (2017). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (last accessed 20.10.2018) [in Ukrainian].

13. *Про основні компетенції для навчання протягом усього життя*. № 994_975. (2006). Взято з http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення 20.09.2018) / *Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia* [Basic competences for lifelong learning]. № 994_975. (2006). Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (last accessed 20.09.2018) [in Ukrainian].

14. Сорочан, Т. М. і Скрипник, М. І. (2016). *Технології професійного розвитку педагогів: методичний порадник*. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» / Sorochan, T. M. i Skrypnyk, M. I. (2016). *Tekhnolohii profesiinoho rozvytku pedahohiv: metodychnyi poradnyk* [Technologies of professional development of teachers: methodical adviser]. Kyiv: DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity» [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «29» жовтня 2018 р.

Стаття прийнята до друку: «15» листопада 2018 р.

Сиско Наталія – докторант Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, кандидат психологічних наук

Sysko Nataliia – postdoctoral student of Ivan Ziazium Institute of Pedagogical and Adult Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, candidate of psychological sciences

Цитуйте цю статтю як:

Cite this article as:

Сиско, Н. (2018). Професійний розвиток викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти: андрогогічний аспект. *Педагогічний дискурс*, 25, 28–34.

Sysko, N. (2018). Professional Development of Teachers Which Work in Professional (Vocational) Education Institution: Andragogical Aspect. *Pedagogical Discourse*, 25, 28–34.